

Національна асиміляція місцевого населення на Північній Буковині і в Трансністрії потрібна була Румунії передусім для того, аби довести: ці землі належать їй споконвіку й історично і вона має всі права на збирання своїх земель у межах «унітарної румунської держави». Україна ж починається десь із середньої течії Дніпра і зосереджується навколо Києва – стверджували і політики, і багато хто з істориків Бухаресту (І. Ністор, Н. Йорга та ін.).

Політику румунізації впроваджувала в життя не лише цивільна адміністрація, а й військові та каральні органи. Не відставала від них і Румунська православна церква, яка досить-таки напористо впроваджувала політику «румунського місіонерства» та християнізації українських земель. У цьому річизі проводилася і вся культурницька й особливо освітня політика Румунії. Так, скажімо, в Трансністрії було запроваджено виключно румуномовне діловодство, а в офіційних закладах окупаційної влади заведено було спілкування румунською мовою. Одночасно в загальноосвітніх школах було введено румунську мову як обов'язкову навчальну дисципліну. І це незважаючи на те, що на цих теренах проживало переважно україно- та російськомовне населення. Це підтверджується багатьма джерелами, матеріалами та розвідками інших науковців.

Відтак політика румунізації в 1941–1944 рр. на українських землях (Північна Буковина, Трансністрія і Придунайські землі) втілювалася усіма інституціями окупаційної влади і була спрямована на перетворення цих теренів на таку собі колоніальну вотчину, присутнісно румунську навіть за духом і культурою. Особливо від цієї політики постраждала єврейська община. Наслідуючи приклад Берліну, румуни послідовно винищували євреїв і діяли в цьому напрямку не менш брутально, ніж німецькі окупанти. Решта інорумунської спільноти цих теренів теж зазнала серйозних утисків від курсу на румунізацію – виразно антигуманної політики окупаційної влади в добу воєнного лихоліття 1941–1945 рр.

Валентина Надольська (Луцьк)

Друга світова війна і доля національних меншин Волині

Національний склад населення Волині напередодні Другої світової війни характеризувався помітною неоднорідністю, присутністю в переважному масиві автохтонного населення чисельних іноетнічних компонентів. Серед національностей, які мешкали у краї, своїм кількісним

представництвом, характерним типом розселення, стійкістю етнічної самосвідомості вирізнялися євреї, поляки, чехи, німці, росіяни. Зокрема, польська статистика зафіксувала у Волинському воєводстві станом на червень 1937 р. таку чисельність населення різних національностей: українців – 1 420 074 (68,1% усіх мешканців), поляків – 348 079 (16,7%), євреїв – 205 615 (9,9%), інших – 5,3% (з них 43 591 німців, 22 968 росіян, 27 883 чехів).

Однак з початком війни в етнічній структурі населення Волині починають відбуватися істотні зміни. В результаті дії низки політичних чинників у 1939–1945 рр. понад третину багатонаціонального населення краю було піддано різним за характером акціям: переселенню, депортації, репатріації, масовому фізичному винищенню, міграції.

Німецько-радянські договори 1939 р. стали вирішальними для німців Волині. Відповідно до домовленостей грудня 1939 – січня 1940 рр. більшість волинських німців була репатрійована до Німеччини. До лютого 1940 р. із західноукраїнських земель виїхало 20 113 господарств німецьких колоністів, які були направлені у польські етнічні землі (Генерал-губернаторство, регіон так званого Вартегау, що навколо Познані), де створювалися воєнізовані німецькі землеробські поселення. Як свідчать документи і спогади самих переселенців, їхнє повернення до історичної батьківщини було добровільним, добре організованим і пройшло без ускладнень.

Радянським керівництвом були здійснені чотири депортаційні операції для усунення на приєднаних територіях польського елементу. Основним мотивом репресій нова влада вважала ворожість цього населення до радянських порядків та його зв'язок зі старою ідеологією «панської Польщі». Виселення зазнало близько 4,5% поляків, що проживали в регіоні (майже 200 тис. осіб).

Істотно скоротилася чисельність єврейської етнічної меншини України і Волині зокрема, внаслідок масового знищення євреїв нацистами під час окупації. Тільки внаслідок Голокосту загинуло близько 58% єврейського населення України. На євреїв припадає більше як 38% втрат серед цивільного населення республіки в роки Другої світової війни. Більше половини єврейського населення, тобто понад 100 тис. осіб, було страчено фашистами й на Волині.

Втрат серед мирного населення зазнали у роки війни й представники інших національностей. Вони були спричинені вивезенням населення на примусові роботи до Німеччини, фізичним винищенням нацистами мирних мешканців краю. Трагічними для багатьох людей на Волині стали й роки розгортання українсько-польського конфлікту, який досяг свого апо-

гею в липні 1943 р. Волинські події набули ознак етнічної чистки, внаслідок якої загинуло до 100 тис. поляків, від 15 до 20 тис. українців.

Важливим чинником, який вплинув на зміни етнічної ситуації в західноукраїнських областях, стало також підписання 9 вересня 1944 р. репатріаційної угоди між урядом УРСР та Польським комітетом національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР. З України було репатрійовано 810,4 тис. осіб (91,6% всього польського населення західноукраїнських областей).

З 1944 р., часу звільнення краю від окупаційного режиму, в загальній структурі населення Волині починає помітно збільшуватися чисельність росіян. У західні області було направлено велику кількість партійних, радянських та господарських працівників. Більше половини російського населення регіону припадало на адміністративно-керівний апарат, переважна частина в якому належала партійним працівникам, службовцям НКВС, суду і прокуратури. Важливим фактором зростання кількості росіян стало розміщення в області військових частин.

Згідно з чехословацько-радянським договором від 10 липня 1946 р. близько 37 тис. чехів, які компактно проживали у селах Волинської, Рівненської областей, повернулися до Чехословаччини. У населені пункти, залишені чехами, із Східної Словаччини переселили 12 615 русинів.

Таким чином, упродовж 1939–1946 рр. у національній структурі населення Волині відбулися істотні зміни. Згідно з першим повоєнним переписом 1959 р. Волинь стала практично мононаціональною територією України, абсолютну більшість мешканців якої становили українці (94,6%).